

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

**ПОЛІТИКА ТА ПРАВО
В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПОШУК РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

...

23 КВІТНЯ 2024

**Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2024**

УДК 32:341.3«364»(082)
П 50

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 8 від 28 березня 2024 року)*

П 50 **ПОЛІТИКА ТА ПРАВО В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОШУК
РІШЕНЬ** : збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. / за заг. ред.
П. В. Горінова ; Навчально-науковий інститут права та політології
УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). – Київ :
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. – 399 с.

Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень» містить короткий зміст результатів науково-дослідних робіт наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів закладів вищої освіти, наукових установ і організацій. Збірник присвячено аналізу й оцінці політичних і правових аспектів у контексті воєнного стану, з особливим акцентом на українські реалії та міжнародну перспективу. У збірнику широко представлені теми, що стосуються захисту прав людини, правового регулювання під час воєнного стану, ролі національних та міжнародних інституцій у забезпеченні правопорядку та справедливості. Велика увага приділена питанням соціального захисту військовослужбовців та цивільного населення, особливостям правосуддя в умовах воєнного стану. Дослідження в збірнику відзначаються глибоким аналітичним підходом та різноманітністю методологій, що дозволяють оцінити складність та багатовекторність правових і політичних викликів сучасного світу.

Збірник є джерелом для науковців, юристів, політологів, а також для всіх, хто цікавиться глибоким розумінням сучасних правових і політичних реалій. Він сприяє науковому діалогу, обміну знаннями та досвідом між фахівцями різних галузей, що є ключовим для вироблення комплексних підходів до вирішення глобальних викликів сучасності.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори матеріалів.

УДК 32:341.3«364»(082)
DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-MK_NNIPiP_2024

© Автори публікацій, 2024
© ННПіП УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024

3. Аналітичний звіт щодо російської книги «Українські злочини проти людяності (2022-2023)». URL : <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-shhodo-rosijskoyi-knygy-ukrayinski-zlochyny-proty-lyudyanosti-2022-2023/> (дата звернення: 26.03.2024).

4. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 т. Т.20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол. В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2018. 952 с.

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації»: Указ Президента України від 19.03.2021 р. № 106/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421> (дата звернення: 26.03.2024).

6. Центр протидії дезінформації. URL : <https://cpd.gov.ua/>

7. Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG) 01.09.2017 (Закон про поліпшення правозастосування в соціальних мережах). URL : <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html> (дата звернення: 26.03.2024).

УДК 352.07:533.01

Олена НОВАКОВА / Olena NOVAKOVA

доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук

Навчально-наукового інститут права та політології

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

ЧИННИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ

Третій рік триває протистояння України вкрай агресивному ворогу, головною метою якого є знищення не тільки суверенної державності, але і самих українців, їх прагнення до свободи та незалежності. За таких умов особливої важливості набуває проблема забезпечення національної стійкості та витривалості українського суспільства у жорстких випробуваннях війни. В даному контексті на перший план виходить стійкість місцевого самоврядування, оскільки саме територіальні громади стали основою міцності тилу та соціальної стабільності усього суспільства, підтверджуючи твердження Тімоті Снайдера, що українська головна зброя у боротьбі з росією – це громадянське суспільство [1].

Аналіз практичного досвіду функціонування місцевого самоврядування в Україні доводить його життєздатність в умовах війни. Про це свідчить те, що більшість органів місцевого самоврядування не тільки зберегли свою функціональність і керованість, але й організували ефективне управління на місцевому рівні у співпраці з державною владою. Через декілька місяців після початку повномасштабної війни більшість громад відновили показники соціально-економічного розвитку, що забезпечувало стійкість тилу, розміщення внутрішньо переміщених осіб та релокацію підприємств. Яскравим прикладом може слугувати Дніпропетровська область, де, не дивлячись на усі складнощі воєнного часу, соціально-економічна діяльність почала швидко відновлюватися. Зокрема, за перший квартал 2022 р., навіть за умов воєнних дій та значної міграції населення, місцеві бюджети територіальних громад Дніпропетровської області отримали 9915 млн грн податкових надходжень, що на 1163 млн грн (на 13,4 %) більше проти відповідного періоду минулого року [2, с. 16].

Важливим джерелом стійкості місцевого самоврядування є громадянська активність. За даними дослідження «Вплив воєнного стану на громадську участь в Україні», проведеного в червні 2022 р. в межах Проекту Ради Європи «Зміцнення громадської участі у демократичному процесі прийняття рішень в Україні», можна констатувати вагоме підвищення активності мешканців територіальних громад, частіш за все у волонтерському русі, у громадських радах. Ефективними формами участі громадян у прийнятті рішень органами місцевого самоврядування опитаними визначено також: публічні консультації, петиції, звернення, слухання, онлайн обговорення [3].

Рівень суспільно-політичної активності суттєво залежить від характеру комунікативної взаємодії в територіальних громадах. Воєнний стан змінив структуру та напрямки політичної комунікації в Україні. Ситуація у сфері інформування і громадсько-політичної участі значно змінилася після російського вторгнення 24 лютого 2022 р. Такі зміни були викликані військовими діями, новаціями у законодавстві та окремими суб'єктивними рішеннями на місцях. Постанова КМУ від 12.03.2022 р. № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» рекомендувала органам місцевого самоврядування зупиняти або обмежувати діяльність інформаційно-комунікаційних каналів і публічних електронних реєстрів з метою убезпечення даних від ворожих втручань [4]. Виконання вимог безпеки потребувало дуже виваженої політики від органів місцевого самоврядування, щоб, з одного боку, забезпечити збереження необхідних даних, з іншого – не допустити невиправданого обмеження в інформуванні громадян.

В умовах постійно існуючої інформаційної агресії громадян закликають довіряти лише офіційним перевіреним джерелам. Це створює додаткову відповідальність за оперативність, достовірність і повноту інформування суспільства в умовах війни. Змінилася й інструментальна складова комунікації з громадянами, яка все частіше здійснюється в онлайн форматі. Результатами дослідження громадсько-політичної участі також відзначено, що комунікація між органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства в умовах війни була активізована переважно за рахунок оперативності інформування через використовувані в конкретній громаді соцмережі (Телеграм канали, Фейсбук групи, Інстаграм сторінки) та на сайтах [2, с. 19-20]. Наприклад, у Харківській області станом на початок 2023 р. працювали та регулярно оновлювалися 15 із 17-ти офіційних сайтів міських рад. Усі 56 громад регіону мають власні сайти, 11 громад підвищили рівень інформаційної відкритості місцевих програм та джерел їхнього фінансування [5, с. 32-33].

Війна руйнує не тільки людські та матеріальні ресурси, але й негативно впливає на діяльність демократичних інститутів у громадах. Особливо це виявляється у тих ТГ, де запроваджені військові адміністрації, спостерігається підсилення одноосібності в прийнятті рішень. Дослідженнями також було виявлено проблеми у застосуванні інструментів громадської участі, що ускладнюють взаємодію громадян та органів місцевого самоврядування. Зокрема опитані зазначали, що «через запровадження військового стану міська рада не функціонує повноцінно»; «виконавчим комітетом рішення ухвалюються в закритому режимі, лише через декілька днів після ухвалення інформацію про ухвалені рішення публікують»; «на сайті зникли списки депутатів місцевої ради, люди не можуть навіть подивитися хто їх депутат» [2, с. 19].

Для здійснення активної комунікації з жителями громади під час воєнного стану органам місцевого самоврядування необхідно застосовувати як традиційні канали

інформування населення про прийняті рішення, доступні послуги, гуманітарну допомогу, так і нові оперативні засоби зв'язку (популярні серед мешканців громади телеграм-канали, чат-боти, соціальні мережі тощо). Досягнення інформаційної безпеки потребує розробки та активного запровадження системи верифікації профілів посадових осіб чи сторінок місцевої ради. У випадку призупинення використання того чи іншого інструменту зв'язку в громаді, необхідно здійснювати публічне обґрунтування причин. Позитивно зарекомендували себе інформування та співпраця з волонтерськими організаціями через створення та діяльність комунікаційних хабів, міських інформаційних порталів, проведення спільних інформаційних кампаній.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Українська зброя – громадянське суспільство – головний об'єкт агресії Росії – історик. Радіо свобода Україна 2 лютого 2015 року. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/26825543.html>
2. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу (2023). Аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД. 54 с.
3. Дослідження «Вплив воєнного стану на громадську участь в Україні». (2022). Проект Ради Європи. URL : <https://rm.coe.int/research-influence-of-martial-law-on-the-civil-participation-in-ukrain/1680a79d85>
4. Постанова КМУ від 12.03.2022 року № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-%D0%BF#Text>
5. Дослідження «Самоврядування воєнного часу: як працювали міські ради та військові адміністрації Харківщини у першому кварталі 2023 року». 2023. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії». Харків. 119 с.

УДК 323.2«364»

Ірина ОВЧАР / Iryna OVCHAR

*кандидат політичних наук, старший науковий співробітник
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса НАН України (м. Київ)*

ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОГО БАЛАНСУ ЗА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Два роки повномасштабного вторгнення дозволяють системно аналізувати минулі події і прогнозувати майбутні. Адже процеси на політичній карті України настільки чітко викристалізовані як з точки зору зовнішніх чинників, так і внутрішніх запитів, що не помітити їх можна лише з глибини прірви, або цілковитого небажання сприймати причинно-наслідкові зв'язки тих обставин, в яких ми (країна, суспільство) опинилися.

На перший погляд може бути дивним, що в назву статті винесено саме акцент про зміну політичного балансу, адже в умовах правового режиму воєнного стану немає виборчих кампаній, які б суттєво змінили розстановку політичних факторів та вплинули на управлінські процеси. Водночас, зміна сукупності факторів зовнішніх вплинула на політичні події в середині країни, і часом навіть більше їх трансформувала, ніж можливі вибори в термін, визначений Конституцією України.